

Оливера С. Петровић¹
Педагошки факултет Бијељина
Универзитет у Источном Сарајеву

КРИСТОФЕР ХОУП: ВЈЕШТИ САТИРИЧАР УВРЕЖЕНЕ КОЛОНИЈАЛНЕ СЛИКЕ

Сажетак: У роману *Најмрачнија Енглеска* (1996) Кристофер Хоуп, користећи сатиру и иронију, готово наизбјежне у његовим дјелима, потпуно подрива познату колонијалну слику тако што обрће улоге и шаље афричког истраживача у „племениту“ мисију у Енглеску. Роман је одличан примјер поступка у коме су читаочева очекивања потпуно изневјерена због обртања и разградње увреженог колонијалног и колонизујућег дискурса. Бушманин Дејвид Мунго Буи истражује често нарцисоидну нацију која, иако је изгубила империју, није изгубила империјалну бахатост и самоувјереност. У раду ћемо показати како писац кроз обраду неких од горућих проблема савременог енглеског друштва: малољетничке делинквенције, адолесцентске трудноће, пропасти брака и традиционалне породице, као и потпуног отуђења, користи разорну иронију, али и спасоносни хумор, да би нам пружио одличну студију културних разлика. Хоуп је показао да је, упркос немилосрдном уништавању свих митова о енглеској супериорности, заслужни настављач најбоље традиције острвске књижевне сатире.

Кључне ријечи: сатира, иронија, обртање уобичајене слике колонијалног дискурса.

Увод

Британски књижевник јужноафричког поријекла Кристофер Хоуп рођен је у Јоханесбургу 1944. године гдје је и живио све до пресељења у Лондон 1975. године. Иако посљедње три деценије живи у Енглеској и Француској, Африци се непрестано враћа и сталним путовањима кроз њене фасцинантне предјеле и кроз теме својих романа, прича и публицистичких дјела. Хоуп је наставио да извјештава о важним догађајима и промјенљивим политичким приликама у својој домовини. И у романима и у публицистичким есејима Хоуп износи саркастичну и добро осмишљену критику захтјева и параноје ауторитарних

¹ olivera.petrovic@pfb.ues.rs.ba

режима. Уз то користи и сатирични хумор којим описује апсурдности као неизбјежне пратиље политике репресивних влада. Познат је по објективним извјештајима о мрачном и неодрживом свијету апартхејд режима у Јужној Африци, као и о неприликама и неизвјесностима тренутне ситуације у земљи. За Кристофера Хоупа Африка је и комедија и трагедија и једно од неколико мјеста гдје је, по његовим ријечима, жена симбол читаве земље, а ипак је запањујуће равнодушна према судбини своје дјеце.

Искуство из Јужне Африке послужило му је као основа за осврт на друге блиске проблеме у свијету, како стварне тако и фикционалне. Писао је о Русији и Хладном рату у путопису *Москва! Москва!*, о Великој Британији у *Најмрачнијој Енглеској* и о Лангедоку у *Знацима срца*. Стратегије које при том користи за стварање савремене сатире многи критичари су упоредили са онима по којима је познат Џонатан Свифт. Помоћу заједљивих хумористичних запажања Хоуп читаоцима пружа истиниту али узнемиравајућу слику о лудилу које их окружује, а које у свакодневном животу многи од њих често прихватају без питања.

Кристофер Хоуп је изузетно вјешт творац проницљиве сатире. Својим виспреним и полемичним текстовима тјера читаоце да се осврну и уоче промјенљиво значење и најситнијих детаља. Хоуп у својим дјелима нуди и увид у апсурдне замисли политичких идеологија, а саркастичним коментарима наглашава колико је важно не само критиковати него тиме и нарушити помпезност бесмислених система и вјеровања. Захваљујући свом јужноафричком поријеклу и новим темама и погледима које је донио у британску књижевност, Хоуп из нове, свјежије перспективе доноси критички и умјетнички суд о главним религијским, политичким и културним питањима. Одабир тема потврђује његово вјеровање да писци имају важну улогу у јавном животу, али необичност његових комичних и сатиричних изума говори колико је такав став често тешко одржати. Шта за њега значи професија писца коју је одабрао и колико му је јужноафричко поријекло помогло у томе Хоуп каже:

„Писање ми је одувијек изгледало као веома незгодно занимање. Не пишем да бих промијенио свијет него да бих га подрио, с обзиром да је оно што се нуди углавном досадно. Већи дио живота је чудан и неорганизован. Они који се претварају да су сигурни у нешто или су наивни или зли. Често су у питању преваранти. Човјек пожели да забиљежи њихове изјаве, кад год је то могуће, да би послужиле као

упозорење другима. Помогло ми је као писцу то што сам одрастао у Јужној Африци, мјесту на коме је убиствена глупост онога за шта су ме сви увјеравали да је „нормалан“ живот далеко надмашила чак и најсмјелије писце. Била је то одлична припрема. Научио сам шта је права инвентивност живота. А добио сам и тему - побједа моћи и крајња комедија на рачун оних који владају.“²

Неодољиви сатирични замах Најмрачније Енглеске

У роману *Најмрачнија Енглеска* (1996) Хоуп користећи сатиру и иронију, готово наизбјежне у његовим дјелима, потпуно подрива познату колонијалну слику тако што обрће улоге и шаље афричког истраживача у „племениту“ мисију у Енглеску. Скоро да не постоји познати стереотип о „другом“ кога се Хоуп у овом дјелу није дотакао и показао колико је проницљив у посматрању и биљежењу свих особености, ексцентричности и „лудости“ једне нације. Наслов романа пародија је наслова књиге *Најмрачнија Африка* познатог енглеског истраживача Хенрија Мортонa Стенлија и већ тиме Хоуп најављује инверзију досадашњих колонијалних појмова и западњачке подјеле на њих дивљаке и нас цивилизоване.

У *Најмрачнијој Енглеској* он описује бурне доживљаје бушманског ловца – номада Дејвида Мунга Буија у далекој, егзотичној и чудној земљи - земљи у којој живе краће ексцентрични домороци који пате од сваковрсног сујевјерја и незнања. Ради се, наиме, о Енглеској, и то овој савременој из деведесетих година двадесетог вијека. Роман је написан у форми Буијевог дневника, а стил који Хоуп користи пародија је равнодушног и наивно радозналост држања енглеских истраживача деветнаестог вијека у Африци. Буи настоји да пронађе одговор на основна питања која се тичу митова везаних за дефинисање енглеског националног идентитета: „*Да ли је Јерусалим био саграђен на зеленој и пријатној земљи Енглеске, на чему је предање настојало?*“, „*Хоће ли Енглеска увек постојати?*“ и „*Да ли постоје делови страних поља која су одувек била Енглеска?*“ (Хоуп, 1998:118-119) Хоуп кори-

² <http://www.contemporarywriters.com/authors/?p=auth50>, Author Statement, [“Writing has always seemed to me to be a rather mischievous occupation. I write not to change the world but to undermine it, since the models on offer seem pretty dull most of the time. Much of life is odd and disorganised. Many people who pretend at being certain about things are either ingenuous or wicked. They are also often charlatans. One wants to record their utterances, wherever possible, as a warning to others. As a writer I was lucky enough to grow up in South Africa, a place where the lethal folly of what everyone assured me was “normal” life far outstripped even the most audacious of writers. It made for a wonderful training. It taught me about the sheer inventiveness of life. And it gave me a subject - the triumph of power and the terminal comedy of those who wield it.”]

сти нетипично гледиште свог приповједача да би остварио убједљивост необичних изума и исмијавао британске системе и идеологије. Не подсмјава се он само институцијама попут Парламента, менталних установа и затвора, него подрива и неоспорну увјереност узорних грађана у њихову искреност.

У духу постмодернизма, односно одустајања од неограниченог модернистичког вјеровања у разум и напредак и укидања хијерархијских односа појмова и вриједности (центар/периферија, историја/свакодневица, важно/неважно, и тако даље), појавио се велики број дјела која за циљ имају укидање митова такозваних великих прича и потпуно обртање устаљених појмова и односа, најчешће уз помоћ пародије која има много веће намјере од пуких забавних. Роман *Најмрачнија Енглеска* одличан је примјер овог поступка у коме су читаочева очекивања потпуно изневјерена због обртања и разградње увреженог колонијалног и колонизујућег дискурса.

Као што је Хорст Тросбах примијетио у својој детаљној студији сатиричних романа Кристофера Хоупа (Trossbach, 2007:148) *Најмрачнија Енглеска* оживљава књижевну традицију која има коријене још у 18. вијеку у дјелима Џозефа Адисона и Оливера Голдсмита.³ У овим књижевним облицима писац наступа као уредник који долази до наводно аутентичних биљешки особе којој су европске прилике и обичаји потпуно страни и која из своје перспективе износи став о политичком систему и друштвеним конвенцијама на које наилази. Управо у овом смјеру иде Кристофер Хоуп када свој роман стави у наративни оквир у коме породица Кару номада писцу „Кристоферу Хоупу“ даје пакет са документима током избора у Јужној Африци 1995. године. Биљешке су наравно путопис Бушманина Дејвида Мунго Буија у којима описује „најмрачнију Енглеску“ и најактуелније дијелове британског савременог живота, од адолесцентског насиља преко сексуалних навика па све до енглеског парламента и монархије.

У узбудљивој сатиричној причи која има облик пикарског романа наратор Монго Буи досљедно истражује британске домороце на начин који је дуго био резервисан само за Буијеве земљаке и остале обојене становнике наше планете. Хоупова прича је утолико занимљивија што приповједач нема никакву представу о земљи у коју иде, не познаје енглеску нити било коју другу западну културу, политику и

³ Joseph Addison (1711), Montesquieu's *Lettres persanes* (1721) and Oliver Goldsmith's *The Citizen of the World* (1762).

свакодневицу. Буијева мисија састоји се од тога да подсјети потомке краљице Викторије, „*Владарке свих Енглеза, оне коју су звали Стара тета са дијамантима у коси*“ (Хоуп, 1998:22), на обећање још из 1877. године у коме је, чак и писмено, понудила сваку врсту заштите његовим сународницима као знак захвалности за помоћ у Бурским ратовима. Како је Буијев народ угрожен и налази се пред истребљењем једини спас виде у свом изасланику који ће посјетом енглеској краљици ријешити све њихове проблеме.

Када се Бушманин нађе у „дивљини“ вјечито облачне и кишовите Енглеске стижу га све невоље о којима није могао ни сањати: заговор, лудница, свештеник који жели да га преобрати, сељаци који би да га линчују, фудбалски навијачи га понижавају, аристократа који га заробљава и третира као кућног љубимца, жене које над њим изводе „научне експерименте“... И док наш приповједач све вријеме покушава да открије шта му се дешава и зашто, Хоуп приказује контраст између његово дирљиве наивности и низа информација које нам Буи предочава, а чији смисао не разумије. Читалац наравно схвата поруку коју Хоуп провлачи кроз сусрете простодушног Бушманина са опасним лудацима, злочинцима и лицемјерима који су главни стубови енглеског друштва, са „дивном“ омладином коју чине фудбалски хулигани спремни на вандализам сваке врсте, са расистичким полицајцима који немају одговор ни на једно Буијево питање. На крају урнебесног путовања које Хоуп користи за исмијавање свих енглеских „светиња“ Дејвид Мунго Буи успјева да дође и до енглеске краљице, али и до коначног разочарења.

Занимљиво је и вриједно помена поређење Дагласа Алена Тејлора који у осврту на роман износи став да *Најмрачнија Енглеска* има неке елементе познатих бајки⁴. По његовим ријечима, Хоуп је испунио два критеријума у креирању успјешне приче: створио је незаборавног и неодољивог јунака и дао му је опасан и важан задатак. Једина мањкавост је што није у потпуности успио да пружи читаоцу довољно занимљив заплет који би покретао цијелу причу. Тејлор сматра да добар дијалог и интригантни прикази културног конфликта нису сами по себи довољни, и замјера писцу што странице понекад пролазе, посебно у Буијевом „истраживању“ унутрашњости, у празном ходу.

Сатирични ефекат романа *Најмрачнија Енглеска* постиже се, по мишљењу Ларса Екштајна, захваљујући и томе што писац непрекидно

4 <http://www.metroactive.com/papers/metro/02.06.97/lq-hope-9706.html>

алудира на велики број ранијих текстова, прије свега на оне на којима је Дејвид Мунго Буи одрастао (Eckstein, 2007:148). Буијева експедиција у Енглеској чита је копија британских истраживања у Африци. Он планира да унајми неколико британских „домородаца“ да му носе торбе или да му буду водичи кроз унутрашњост земље у потрази за одговарајућом земљом за његов народ. Такође, није заборавио да понесе различите перлице и ситнице којима би придобио британску краљицу када је коначно сретне.

Хоуп нам у предговору саопштава да је његов јунак несумњиво „читао Ливингстонова *Мисионарска путовања* и Стенлијеву књигу *У најмрачнијој Африци*, као и дневнике његовог имењака, Мунго Парка, па чак и Конрадово *Срце таме...*“ (Hoop, 1998:18). Опонашајући ова дјела и по стилу и по садржају, а посебно по евроцентричном ставу који је сада претворен у афроцентрични који суди о енглеској култури строго са бушманске тачке гледишта, Хоуп чини да писање наведених енглеских истраживача постану предмет поруге и да се на тај начин подрије енглеска колонијална традиција и доведе у питање одрживост британских идеја о културној искључивости и супериорности.

Још један разлог неодољивог сатиричног замаха *Најмрачније Енглеске* лежи и у „интратекстуалној идејној тензији“ између приповједачевог и ауторовог гласа који се подразумејева (Eckstein, 2007:148). Хоупов наратор Дејвид Мунго Буи упорно погрешно тумачи намјере оних који га окружују, а то, заједно са Хоуповим алузијама на текстове великих енглеских путника, чини да се сатира полако одмотава и опчињава читаоце мјешавином забавног приказа јунакове наивности и оштре критике британске културе и друштва.

Закључак

Са много хумора и приповједачког дара Кристофер Хоуп у роману *Најмрачнија Енглеска* доводи у питање све стереотипе које су о себи и другима створили представници доминантног дискурса, у овом случају колонијални Британци. Бушманин Дејвид Мунго Буи истражује често нарцисоидну нацију која, иако је изгубила империју, није изгубила империјалну бахатост и самоувјереност.

Од почетка свог путовања Бој Дејвид је давао све од себе да убиједи Енглезе да мозак није средиште интелигенције и да „од њега само боли глава.“ Покушавао је да њих, одувијек познате по хладно-

крвности и суздржаности, научи да је интеллигентан живот срца кључ за разликовање добра од зла (Норе, 2007:60). На жалост, његова племенита мисија није имала великог успјеха из разлога што је наилазио на људе који су, како каже, живјели у заблудама, потпуно неосјетљиви на разум. Пред крај романа Хоупов болно искрени путник и истраживач, Бушманин Дејвид Мунго Буи, изводи један од коначних закључака о лицемјерју и ароганцији овог „великог народа“:

„Они, за које се по било ком мерилу може рећи да живе у сиромаштву, тузи, страху и оскудици на једном пренасељеном острву, који понекад уопште не виде сунце по недељу дана, на милости и немилости младих који су све дивљији, који би раскомадали своје родитеље за пола шилинга, а то често и раде, остављени за казну на милост паметних и моћнијих суседа, који истрајавају у сумраку њихове прошле славе и плашећи се будућности, ипак некако успевају да верују да су најсрећнији народ на свету и да је њихов систем најбољи од свих који су синови човека икад измислили!“ (Норе, 2007:236-237).

Хоуп је захваљујући својој разорној иронији, али и спасоносном хумору, романом *Најмрачнија Енглеска*, одличном студијом културних разлика, показао да је, упркос немилосрдном уништавању свих митова о енглеској супериорности, заслужни настављач најбоље традиције острвске књижевне сатире.

Литература

- Acheson, J. (1991). *The British and Irish Novel since 1960*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Ashcroft, B., Gareth G., & Tiffin, H. (2000). *Post-Colonial Studies, The Key Concepts*. Oxford: Routledge.
- Bassnett, S. (2003). *Studying British Cultures*. London: Routledge.
- Eckstein L. (ed. Gerhard Stilz). (2007). Three Ways of Looking at Illegal Immigration: Clandestine Existence in *Novels by Salman Rushdie, Christopher Hope and Caryl Phillips*. Verlag Königshausen & Neumann.
- Hope, C. (1996). *Darkest England*. London: Macmillan.
- Hope, C. (2004). *White Boy Running*. London: Picador.
- Hope, C. (2007). *My Mother's Lovers*. Portsmouth: Atlantic Books.
- Houp, K. (1998). *Najmračnija Engleska*. Beograd: Clío.
- Nicol, B. (2000). *Postmodernism and the Contemporary Novel*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Paunović, Z. (2006). *Istorija, fikcija, mit*. Beograd: Geopoetika.

Trossbach, H. (ed. Gerhard Stilz). (2007) . *From Kruger's Alp to Darkest England, Christopher Hope's Satirical Novels in Territorial Terrors*. Verlag Königshausen & Neumann.

<http://www.contemporarywriters.com/authors/?p=auth50>,

<http://www.metroactive.com/papers/metro/02.06.97/lq-hope-9706.html>.

CHRISTOPHER HOPE: THE GREAT SATIRIST OF THE DEEPLY ROOTED COLONIAL DISCOURSE

Summary: *In the novel Darkest England (1996), Christopher Hope using satire and irony, constantly present in his works, completely subverts the familiar colonial image by reversing the roles and sending an African researcher on a "noble" mission to England. The novel is an excellent example of a procedure in which the reader's expectations are completely disappointed due to the reversal and dismantling of the colonial and colonizing discourse. Bushman's David Mungo Bui explores an often narcissistic nation that, although it has lost its empire, has not lost its imperial arrogance and self-assurance. The writer does not forget some of the burning problems of contemporary English society: juvenile delinquency, teenage pregnancies, the collapse of marriage and traditional families, as well as complete alienation. Thanks to its devastating irony, but also its rewarding humour, the novel Darkest England, remains an excellent study of cultural differences.*

Keywords: *satire, irony, reversal of the deeply rooted colonial discourse.*